

Omplantering

När ska du omplantera dina orkidéer? "*Så sällan som möjligt*" är ett svar lika hopplöst som att du ska vattna dina orkidéer när de behöver det. Men orkidéer växer långsamt och rötterna är mycket känsliga för störningar i samband med en omplantering, så du ska inte plantera om för ofta, vart tredje eller kanske vart annat år. Undantag finns ju alltid, bl.a. släktet *Calanthe* som bör omplanteras varje år.

Å andra sidan, om du väntar för länge med att plantera om riskerar du att plantans rotsystem tar skada. För visst är det väl så att komposten med tiden bryts ned och blir alltmer jordlik, vilket medför att rötterna kvävs och börjar ruttna.

Komposten

Hur fort en kompost bryts ned och därmed avgör hur ofta omplantering måste ske beror på många faktorer;

1. Temperatur, ju varmare desto högre bakterie- och svampaktivitet desto snabbare nedbrytning.
2. Luftfuktighet/Vattning/Luftcirkulation, kompost som står våt under lång tid nedbryts fortare än en som torkar upp snabbt.
3. Storlek på krukans, ju större kruka desto långsammare upptorkning och desto snabbare nedbrytning.
4. Gödning, ger plantan men också bakterier och svamptrådar näring. Ju högre mikrobiell aktivitet desto snabbare nedbrytning.
5. Kompostens sammansättning/Grovlek, inslag av icke-nedbrytbara material såsom, frigolit, lecakulor eller perlite fördröjer effekterna av nedbrytningen. Ju grövre kompostmaterial desto långsammare nedbrytning.

Som du säkert märker har de alla med varandra att göra och med bakterie- och svampaktivitet som gemensam nämnare. Det är just denna mikrobiella aktivitet som också frigör näringsämnen ur komposten, vilka sedan plantan via sitt rotsystem kan ta upp.

En slutsats av samverkan mellan dessa faktorer och med hänsyn tagen till orkidéodling i allmänhet visar att vi kanske borde odla orkidéer vid relativt hög temperatur, måttlig luftfuktighet, i liten kruka och i grov kompost med inslag av ex. frigolit. Detta säkerställer ett snabbt upptorkande och en lång livslängd på komposten. Under sådana omständigheter måste du säkert vattna varje dag, kanske två gånger till och med.

Syftet med vår orkidéhobby är väl inte att sträva efter så få omplanteringar som möjligt, utan snarare handlar det väl om blommor, massor med blommor. Men det hänger ändå ihop, detta med kompostens kvalité och hur plantan mår. Nåväl, hur kan du då veta när komposten är så pass

nedbruten att det motiverar en omplantering?

Egentligen borde frågan vara ointressant, åtminstone när det gäller de **sympodiala orkidéerna**. Jag kan ju tycka att i så fall har du förmodligen valt för stor kruka vid senaste omplanteringen. Det ideala förhållandet bör vara så att tre år efter senaste omplanteringen är plantan på väg att växa över krukanten, utan att komposten nödvändigtvis behöver vara nedbruten. Nu är det ju sällan som förhållandena är ideala, i varje fall för mig och min fönsterbänksodling, så frågan är nog motiverad i alla fall. Svaret handlar om hur lång tid som förflyter mellan en rejäl genomvattning, det ska ju alla vattningar vara, tills komposten har torkat upp och är redo för en ny vattning. Jag tycker att en tid som är längre än 7 dagar är för lång, i det läget skulle jag definitivt plantera om.

Årstiden

Som med krukväxter i allmänhet är också våren betraktad som den lämpligaste tiden för omplantering av orkidéer. Under våren ökar antalet ljusa timmar per dygn och därmed också medeltemperaturen. Många orkidéer startar nu sin årstillväxt, i varje fall förväntas de att göra det. Omplantering bör ske i samband med att plantan börjar eller har börjat växa. Även om din målsättning är att behandla plantan på ett sådant sätt under höst/vinter att den inte börjar sin tillväxt förrän på våren, är det inte alls säkert att så blir fallet. Jag har själv problem med detta, flera av mina drygt 40 orkidéer vill gärna skjuta nya skott redan under hösten. Kunde bara min fru och mina barn acceptera sina värmande fårskinnstoffer och ett öppet fönster hos orkidéerna för att åtminstone nattetid kunna få ned rumstemperaturen skulle nog dessa problem vara mindre. Det du istället framförallt ska hålla utkik efter, oberoende årstid, är nya rötter som börjar växa fram från det spirande årsskottet eller från föregående årsbulb. Samma förhållningssätt bör du ha till **monopodiala orkidéer**, här kommer rötterna en bit upp på stammen. Det är dessa nya rötter som relativt snabbt kommer att växa ut i den nya komposten efter omplantering. Vänta inte för länge med omplanteringen, ju längre de nya rötterna hinner bli desto lättare går de sönder vid hantering. Alltså, du har en sympodial planta som är på väg att växa över krukanten eller en monopodial som blivit lång och gänglig eller en kruka där upptorkningstiden är längre än en vecka. Du väntar nu bara på att plantan ska börja växa och att nya rötter precis börjar ge sig till känna som små, vårtlika upphöjningar. Om dessutom våren är kommen, har du de bästa tänkbara förutsättningar för omplantering.

Skonsam omplantering

Om du väljer att använda en plastkruka, kanske du skulle passa på att sätta dit en praktisk hängare. I så fall tycker jag att Bröderna Nelsons grönplastklädda spaljetråd, dia 2 mm, är den bästa. Smält fyra små hål i krukans och träd igenom och böj spaljetråden.

Under förutsättning att komposten i krukans inte är speciellt nedbruten (torkar upp ganska snabbt) och att plantan i övrigt ser frisk ut, kan du flytta över hela rot-kompostklumpen till en ny kruka vars

storlek bör ge plats för två tillväxtsåsonger. Du kan med fördel **skära bort den nedre tredjedelen** av kompostklumpen med rötter och allt, dels är det här, längst ned i komposten, som döda rötter kan förekomma, dels får du lättare plats med ett dränerlager i botten på den nya krukans.

Börja med att fylla den nya krukans till en tredjedel eller så med lämpligt dräneringsmaterial. Själv använder jag vanligen stora frigolitbitar (frigolitchips) därför att de bryts inte ner, suger inte upp något vatten och har ringa vikt. Hela rödvinskorkar fungerar också bra, det finns de som menar att rödvinets prägel på korken har gynnsam effekt på orkidérötter. Ibland använder jag små stenar, 1 - 3 cm, för att få tyngd i botten på krukans, speciellt till högvuxna orkidéer som ex. *Dendrobium nobile* vilkas små krukor annars lätt välter omkull i odling. Genom att ta bort eller fylla på med mer dräneringsmaterial ser du till att plantans får en lagom höjd i krukans.

Placera sedan plantans med den kapade rot-kompostklumpen ovanpå dränerlagret och fyll på med din fuktade kompostblandning runt om. Vid sympodiala orkidéer placerar du den äldsta delen av plantans **så nära krukantens som möjligt**, därmed får plantans tillväxtsida största möjliga kompostyta att breda ut sig i under de närmaste åren. Placera en monopodial planta mitt i krukans. Var mycket försiktig så du inte bryter av de nya rötterna, det kommer i regel inga nya förrän nästa år. Tryck till den nya komposten runt om så att plantans sitter stabilt i krukans, men inte hårdare än så. Du kan också utnyttja den praktiska hängaren och **binda fast** lämplig del av plantans vid denna.

Genomgripande omplantering

Om du har långa upptorkningstider eller om plantans bladspetsar blivit svarta eller om din orkidé blivit stor nog för att delas eller lång nog för att kapas gör du en mer genomgripande omplantering, då du avlägsnar all gammal kompost och klipper bort döda rötter. Efter att plantans tagits ur krukans börjar du med att spola bort komposten under rumstempererat kranvatten. Om rotsystemet är kraftigt kan du, som tidigare beskrivits, skära av den nedre delen av rotkompostklumpen, då går det lättare att sära på rötterna och spola bort komposten. Jag tror att denna bortspolning av kompostmaterialet på något sätt vederkvicker plantans, då också allt småkrafns och annat osynligt avlägsnas.

Troligen har din sympodiala planta flera tillväxtställen, att det kommer flera nya årsskott, helst samtidigt, från olika ställen runt plantans. Antalet sådana tillväxtpunkter bestämmer hur många nya småplantor du kan få genom delning. Varje delning bör minst bestå av tre sammanhängande, gärna bladbärande, bulber plus det spirande årsskottet, allt detta sitter ihop via en så kallad rotstock. Du ska undvika att dela plantans i mindre delar än så, eftersom det växande årsskottet behöver den upplagrade näringen i de tre bulberna om skottet ska kunna växa sig stort och blomvilligt under den kommande sommaren. Använd kniv, köksax, lämplig avbitartång eller såg, allt beroende av hur storvuxen och seg rotstocken är, för att göra själva delningen.

Efter att du delat din planta kan du klippa bort alla döda rötter från varje delning. En död rot känns ihållig om du försiktigt klämmer på den, då dess **velamenskikt** är stadd i nedbrytning eller helt är

borta. Klipp också bort eventuella döda yttre ändar på annars friska och spänstiga rötter.

Därefter förfar du på liknande sätt som tidigare beskrivits, men med den skillnaden att den nya fuktade komposten också måste pillas in bland de friska rötterna. Tänk också på att det är mycket viktigt att plantan sitter stadigt i den nya krukans, de nya rötterna som förhoppningsvis håller på att växa ut slutar med detta om de utsätts för mekaniska stötar då plantan står och vickar i krukans.

Vidare ska du nog vara lite återhållsam med vattningen under den första tiden efter omplanteringen. De avklippta/avskurna rötterna kan behöva torka ihop i ändarna under någon vecka innan du börjar vattna på vanligt sätt, i annat fall kan de lätt börja ruttna om det är för fuktigt. Det kan ofta vara bättre med en 2 till 3 veckors period utan vattning men med dagliga sprayningar av bladverket, innan du börjar att vattna på vanligt sätt.

Jag fick ett tips från en orkidéodlande Trollhättebo, om du ändå är ute och samlar material till din kompost så samla på dig lite årgammal älgskit också. Lägg ned någon eller några älgkulor bland den nya komposten i krukans övre delar. Tycks fungera utmärkt som långtidsverkande gödning, och du slipper att blanda gödning i vattningsvattnet.